

Juryrapport Boek van het Jaar 2018

Geachte auteurs, uitgevers, lezers en vakgenoten,

Het was deze editie buitengewoon hard werken voor de jury. Niet zozeer vanwege de aantallen publicaties – we zijn wel wat gewend – maar vooral vanwege het hoge kwaliteitsgehalte van heel veel van de 60 titels. En begrijp me goed: dit is geen zeurende verzuchting. Integendeel, het was een feest. Een feest dat ik als voorzitter van de jury dit jaar voor het laatst mocht meemaken, samen met Marijke Spanjersberg, Gérard Brockhoff, Martin Groenhuis, Martijn Jansen, Marc van Twist en Paul Vergeer.

Eervolle vermelding

Om te beginnen sta ik graag stil bij een eervolle vermelding, voor een boek dat zo anders dan anders is dat het niet past binnen het kader van Boek van het Jaar. Het is in termen van een genre een exoot: het lijkt nergens op, maar het is wel heel aantrekkelijk. Ik heb het over *Werken in het wit* van Mieke Moor. Zij doet daarin op allerlei bijzondere manieren verslag van observaties en ontmoetingen tijdens het jaar waarin zij als organisatiefilosoof rondliep in het Radboud MC. Het is prachtig uitgevoerd en voorzien van fraaie foto's. Daarom een driewerf eervolle vermelding voor auteur Mieke Moor, uitgeverij IJzer en fotograaf Jacqueline Hulst.

De shortlist

De shortlist van dit jaar vormt een rijke stapel boeken, die we het liefst door u allen gelezen zouden zien deze vakantie. Ik laat de 6 titels die de nominaties net niet haalden een voor een de revue passeren.

Dit jaar hebben we twee boeken die het product zijn van bijdragen van verschillende auteurs op de shortlist. Dat is bijzonder. Vaker hebben we dat type publicaties gezien, maar die haalden het nooit omdat vanwege toch te veel zwakke bijdragen, of omdat er te wijd rond het thema gecirkeld werd.

Dat is duidelijk anders met *Route Circulaire*. Dit is niet het eerste boek over het brede thema Duurzaamheid, maar wel een actueel boek met veel nieuwe voorbeelden als prettige aanvulling op de geijkte klassiekers. Het is buitengewoon praktisch maar daarom niet minder goed onderbouwd. Het geeft misschien de lezers (brede doelgroep) net het duwtje in de rug om in de eigen organisatie door te pakken, met als houvast: je bent niet de enige. Het is een herkenbaar boek van de Stichting Management Studies. Grondig, met veel praktijkcases, geordend samengebracht. De persoonlijke insteek in het boek, waarin echte mensen echte verhalen vertellen over de achtergrond en de drijfveren voor hun koerswijzigingen, maakt het helder, leesbaar en inspirerend.

Ook *Imperfecte adviseur* is een prachtige bundel, met oprechte bespiegelingen van vakgenoten die zich niets aantrekken van de facebook-cultuur om vooral je fraaie kanten te etaleren. De ene beschrijving van de casus is beklemmender dan de andere; de ene reflectie confronterender dan de andere, maar alle roepen empathie op en geven stof tot nadenken. Alleen al vanwege de prachtige bespiegeling van Thijs Homan, die leidt tot pijnlijke herkenning, zouden we dit boek allemaal moeten lezen – en bespreken.

Thijs Homan is ook de auteur van *In control?* Hij doet met dit boek zijn naam als systeembouwer eer aan. Homan fileert het actuele thema van de drang tot beheersen. Hij is heel consequent in het duiden en ontleden van (de illusie van) maakbaarheid. 'Control is een betekenisconstruct en dat is ook de manier om grip te krijgen om het probleem' aldus Homan in zijn veelzijdige en veelomvattende boek. Zo veelomvattend dat het iets onmatigs heeft, maar onmiskenbaar is hier een meesterlijk vakman aan het woord.

Het vergt enig, bijna onnederlands zelfbewustzijn om je boek een titel mee te geven die als ondertitel al best brutaal is: *Verplichte literatuur voor commissarissen en bestuurders*. In deze publicatie over professionaliteit in governance, de ondertitel, komen in een brede aanliegroute tal van componenten voorbij. De uiteenlopende achtergrond van de auteurs Strikwerda en Ten Wolde verloochent zich niet en de stijlverschillen leiden hier en daar tot irritatie. Dat neemt niet weg dat dit een rijk naslagwerk is, waar ook organisatieadviseurs zeker hun voordeel mee kunnen doen.

Joost Kampen heeft een vervolg geschreven op zijn eerder door de jury bekroonde proefschrift. *Leren interveniëren in verwaarloosde organisaties* neemt een wel heel lange aanloop voordat je uitkomt bij 'interveniëren'. Die samenvatting is helder, maar wel een herhaling. Het deel over de verwaarlozende driehoek geeft het goede tegenwicht tegen al diegenen die zich als slachtoffer gelegitimeerd voelen als hun organisatie, soms door henzelf, met grote overtuiging gelabeld wordt als een verwaarloosde organisatie. De interventies zijn duidelijk beschreven. Inzichtelijk wordt waar ze ingaan tegen de ingesleten neigingen tot reageren.

Vertrouwen in de slimme samenleving van Sander Klous en Nart Wielaard is zo'n boek dat waardevol is omdat het inzichtelijk maakt wat passende antwoorden zijn op de lastige opgaven die gepaard gaan met complexiteit en decentralisatie. Het is een boek over het terrein dat onmiskenbaar de toekomst van ons vak gaat bepalen maar dat nog regelmatig genegeerd lijkt te worden. Big data, algoritmen, platforms, AI etc. Dit boek biedt op een heldere manier inzicht in de impact en in de dilemma's die op ons afkomen. En het geeft met praktisch vertrouwen de manier aan waarop we zelf aan het roer kunnen blijven staan te midden van al het technologisch geweld. Met prachtige one-liners als: 'Een algoritme is een mening, ingebouwd in wiskunde'.

Dit waren dan alleen nog maar de titels die de status van nominatie niet of net niet haalden. Alleen al met deze boeken in ons ransel worden we betere adviseurs. En er is dus nog meer. Zoveel meer dat we dit jaar vier publicaties hebben genomineerd.

Het boek van Stefan Heusinkveld is volstrekt anders dan alle 598 andere titels van de afgelopen 10 jaar. En daarom verdient *De managementideeënfabriek* een nominatie. Het is wat wij noemden een 'metaboek': een boek over de achterkant van ons vak. Het bepaalt ons adviseurs, die dagelijks werken met allerhande concepten en modellen met een vanzelfsprekendheid die professionaliteit moet uitstralen, tot stilstaan bij waar die wijsheid eigenlijk vandaan komt. En is het wel 'wijsheid'? Of is het een product van een productieproces dat uiteindelijk een gladde overtuigingsstrategie is? Het is ontvullend en bij vlagen onthutsend om de componenten van dat productieproces uiteengelegd te zien. En ja, ook wij, als jury, maken deel uit van die fabriek. En dit Boek&Festival ook.

De andere drie titels hebben iets gemeen. Alle drie zijn het producten van mannen met zeer veel ervaring in hun vak. In hun boek maken ze ons deelgenoot van al die opgedane inzichten, geordend en nader geduid. Onderbouwd met wetenschappelijke literatuur, maar daar met hun eigen observaties en ordeningen bovendien stijgend. Het zijn stuk voor stuk doorleefde boeken.

En het deed ons professionele gemoed goed om te constateren dat ze naar onze overtuiging *niet* tot stand gekomen zijn langs de weg die Heusinkveld beschrijft. Nee, dit zijn echt goede boeken van echt goede practitioners.

Deze drie publicaties verschillen ook.

Het boek van Herman Jan de Baas is in vormgeving het tegengestelde van de trends die ik net in het overzicht schetste [ga ik terughalen, maar hoeft niet met zoveel woorden in het juryrapport – of wel?]. Als het dan toch de status van nominee bereikt, moet het inhoudelijk wel een heel goed boek zijn. En dat is het.

De Baas laat aan de hand van 10 omkeringen zien welke veranderingen plaatsvinden in de organisaties van gemeenten en provincies. Hij verklaart daarmee allerlei lastigheden waar deze organisaties mee te maken hebben, inclusief de veel gehoorde verwijten over het tanende vertrouwen in de overheid. De Baas maakt de ingewikkelde materie toegankelijk zonder deze te versimpelen. Het boek is ingetogen geschreven. De jury had graag nog meer observaties van concrete situaties gelezen. Het is overduidelijk gebaseerd op veel praktijkervaring in de publieke dienst én op reflectie op die praktijk. *Voorbij de eeuw van bureaucratie* is een echte selfie, maar zonder dat het particulier wordt. Veel inzichten zijn ook bruikbaar voor organisaties in de semi-publieke sector en in de rijksoverheid.

Hans Vermaak heeft gehoor gegeven aan de aansporing van velen om 'nou eens te schrijven zoals je praat'. Dat is goed gelukt met *Iedereen verandert, nu wij nog*. Hier is een vakman aan het woord die alles wat hij weet over veranderen in een strakke ordening in één boek weergeeft. De complexiteit van veranderen wordt op een knappe manier toegankelijk gemaakt. Het geheel heeft soms het karakter van een soort 10 geboden; veel twijfel komen we niet tegen.

Geen van de juryleden snapt het omslag, en de titel vinden we ook nogal raadselachtig. Maar dat is vorm. Belangrijker is dat het vol staat met prachtige oneliners en observaties die je soms graag wat verder uitgewerkt zou zien. De jury denkt dat talloze 'echte' adviseurs houvast vinden in dit boek, ook al schrijft Vermaak het niet voor ons.

Interessant aan dit boek is dat hij dit niet schrijft voor vakgenoten, maar voor de mensen in organisaties die iets veranderen willen. *Iedereen verandert, nu wij nog* beoogt in die zin een democratisering van het vak van organisatieadviseur. En naar de mate waarin het boek daarin slaagt, hebben wij meer het nakijken. Het zij zo.

Ook het *Handboek teamcoaching* is een overtuigend product van een vakman. Goed schrijven over vaardigheden is moeilijk, maar Martijn Vroemen slaagt daar heel goed in. In een tijdsgewricht waarin teams en het werken in teams steeds belangrijker worden, is dit een welkom boek. Niet alleen voor teamcoaches maar ook voor teamleiders. En het zal ook bijdragen aan de professionalisering van ervaren organisatieadviseurs. De titel had wat ons betreft ruimer gesteld kunnen zijn.

Het *Handboek teamcoaching* is naar de inhoud niet heel vernieuwend; de relativeringen die de auteur plaatst zijn dat zeker wel. De ironie werkt bemoedigend. En we hadden best nog meer praktijkervaringen willen lezen, in die buitengewoon goede schrijfstijl van Vroemen.

Het was hard werken. Tot en met de allerlaatste fase. Niet eerder in die 10 jaar hebben we zo'n *close finish* gehad. De afweging tussen Vermaak en Vroemen was verre van eenvoudig. Twee prachtboeken, waar het vakmanschap en de reflectie vanaf spatten, die bruikbaar zijn voor beginners en voor gevorderden. Waar je echt een betere adviseur van wordt.

Dan te moeten kiezen ...

Uiteindelijk hebben we de knoop doorgehakt. Boek van het Jaar 2018 is *Handboek coaching* van Martijn Vroemen.